

Comparison of Different Countries with the Implementation of Environmental Impact Assessment in Turkey

Ayla BİLGİN¹

Keywords

Environmental Impact Assessment, Environmental Management, Environmental Awareness.

Article History

Received

27 Nov, 2018

Accepted

30 Dec, 2018

Abstract

The Environmental Impact Assessment (EIA) Regulation is important for the disposal of waste from the sectors in accordance with the environmental issue and for the establishment of management plans. Within the scope of EIA, sectors are classified into sub-groups and classified according to their capacities. Reports that include calculations, modeling and management plans are prepared in order to identify and prevent hazards and risks that will arise from wastes arising from each activity on a sectoral basis. The reports prepared by the authorized companies are examined and finalized by the Ministry of Environment and Urbanization. In this study, the application of EIA in Turkey are compared with different countries.

Türkiye’de Çevresel Etki Değerlendirme Uygulamalarının Farklı Ülkeler ile Karşılaştırılması

Anahtar Kelimeler

Çevresel Etki Değerlendirme, Çevre Yönetimi, Çevre Kavramı.

Makale Geçmişi

Alınan Tarih

27 Kasım 2018

Kabul Tarih

30 Aralık 2018

Özet

Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Yönetmeliği sektörlerden kaynaklanan atıkların çevre mevzutuna uygun bir şekilde bertaraf edilmesi ve yönetim planlarının oluşturulması açısından önemlidir. ÇED kapsamında sektörler alt gruplara ayrılarak kapasitelerine göre sınıflandırılmıştır. Sektörel bazda her bir faaliyetten kaynaklanan atıklar dan oluşacak tehlikelerin ve risklerin önceden belirlenmesi ve önlenmesi amacıyla hesaplamalar, modellemeler ve yönetim planlarını içeren raporlar hazırlanmaktadır. Yetkili firmalar tarafından hazırlanan raporlar Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Müdürlüğü tarafından incelenmekte ve sonuçlandırılmaktadır. Bu çalışmada Türkiye’deki ÇED yönetmeliği uygulamalarının farklı ülkeler ile karşılaştırılması yapılmıştır.

1. Giriş

Gelişmekte olan birçok ülke ve geçiş halindeki ekonomileri olan ülkeler, Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) sistemlerini güçlendirmeye ve pekiştirmeye çalışmaktadır. Küreselleşme genellikle ekonomik büyümeyi hızlandırmakta ve gelişmekte olan ülkelerde çevresel bozulmayı arttırmakta ve dolayısıyla ÇED'in kullanımı ve geliştirilmesi için önemli etkileri bulunmaktadır (Abaza vd. 2004:15).

¹ Corresponding Author, Doç.Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, ayla.bilgin@gmail.com

ÇED, çevresel göstergeler, raporlama ve denetimlerden oluşan çevre yönetimindeki en eski ve en uygun araçlardan biri olarak kabul edilir. Ayrıca ekolojik yönetim, yaşam döngüsü değerlendirmesi ve ürün ve teknoloji değerlendirmesiyle çalışmaya başladı. 100'den fazla ülkede uygulanan 100'den fazla ÇED sistemi bulunmaktadır. Temel ilkeler ve hedefler dünyanın herhangi bir yerinde aynıdır ve sistemler birçok ortak sorunu paylaşır. Muhtemelen sahip olabilecek herhangi bir gelişimsel faaliyet için geçerlidir. Önemli çevresel etkiler, biçimi farklı ekonomik, sosyal, politik, çevresel koşullar nedeniyle küresel olarak değişmektedir (Sattar, 2007:1).

Geçmişte kullanılan teknolojiler, atık bertaraf yöntemleri, teknolojilerin oluşturduğu çevre kirliliği ve sürdürülebilirlik gibi konular önemsenmez iken, sanayileşmenin artması ile birlikte bu konular en önemli küresel ölçekte sorun haline gelmiştir. Doğal kaynak kullanımının ve kaynağında atık oluşumunun azaltılması, atık bertaraf yöntemlerinin geliştirilmesi, geri kazanımın gündeme gelmesi ile birlikte sürdürülebilir çevre kavramı tüm dünyada önemli hale gelmiştir. Sürdürülebilir kalkınma ile birlikte aynı zamanda çevrenin dikkate alınması ve Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), projelerin çevreye olabilecek etkilerinin önlenmesinde önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir. ÇED projelerin yer seçiminde ve teknolojik alternatiflerinin belirlenmesinde ve sektörlere çevre yönetimini uygulanmasını sağlayan bir yöntemdir.

Bu çalışmada; Çevresel Etki Değerlendirme kavramının gelişimi ve bazı ülkelerdeki uygulamalarını ve Türkiye'de ÇED kavramının gelişimi değerlendirilmiştir.

1.1. Dünyada Çevresel Etki Değerlendirmenin Tarihsel Gelişimi

Dünyada, çevresel etki değerlendirmesi sistemi ilk olarak 1969 yılında ABD'de yürürlüğe girdi. Rachel Carson tarafından yazılan "Sessiz Bahar" 1962'de yayınlandığında, ABD'deki çevre sorunlarına karşı toplumsal duyarlılık yüksek oranlara ulaşmış ve 1960'ların son yarısında çok yoğun hareketler olarak büyümüştür. Bu sosyal geçmişler ile Amerika Birleşik Devletleri'nin Ulusal Çevre Politikası Yasası (NEPA) oluşturuldu ve ilk defa büyük ölçekli projelerde çevresel değerlendirmeyi gerektiren ÇED mevzuatı olarak yürürlüğe konuldu. ÇED sisteminin anavatanı olarak kavramının ABD'nin ötesine yayıldığı NEPA'nın etkisi ve Avrupa ve Asya'da birçok ülkede ÇED politikasının başlatılmasına neden oldu (FY, 1999:3). ABD'de ÇED mevzuatı girişiminin ardından, birkaç ülke ÇED sistemi sağlamaya başladı. Tablo 1.de dünyada ÇED'in tarihsel gelişimi Tablo 2'de yıl itibari ile farklı ülkelerdeki ÇED mevzuatının yürürlüğe girdiği tarihler verilmektedir.

Tablo 1. Yıl itibari ile farklı ülkelerdeki ÇED mevzuatının yürürlüğe girdiği tarihler (Sattar, 2007)

1970 ve öncesi	Teknik / mühendislik ve ekonomik analize dayalı proje değerlendirme çevresel sonuçlara verilen sınırlı değerlendirme
Başlangıç	
1970 lerin başları	ÇED tanıtıldı (NEPA, 1970) Temel prensipler; kurallar; işlemler; halkın katılımı dahil edildi
Metodoloji Gelişimi	Etki analizi için standart metodolojiler geliştirildi (örn. matris, kontrol listeleri, ağlar) Diğer birkaç ülke NEPA temelli yaklaşımı benimsedi (ör. Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda) Büyük kamu araştırmaları (mahkeme davaları yerine) süreç geliştirmelerini şekillendi
1970 sonu-1980 başı	Gelişmekte olan ülkeler tarafından ÇED kullanımı (örn. Brezilya, Filipinler, Çin, Endonezya)
Kapsam Geliştirildi Sosyal boyutlar dahil edildi	SÇD (Stratejik Çevresel Değerlendirme) ve ÇED süreçlerine risk analizi dahil edildi Ekolojik modelleme, tahmin ve değerlendirme yöntemlerine daha fazla vurgu yapılması Çeşitli ülkelerdeki çevresel araştırmalar politika gözden geçirildi kamu katılımı için bilgilendirme (işitme) hükümleri belirlendi ÇED'in arazi kullanım planlama süreçleri ile koordinasyonu belirlendi (örneğin, Yeni Güney Galler, Victoria)
1980'lerin sonunda	ÇED ile ilgili AB Direktifi, temel ilkeleri ve prosedürleri belirlendi. tüm üye devletler için şartlar belirlendi Kümülatif etki kavramı gündeme geldi Takip mekanizmalarının geliştirildi(örneğin, uyumluluk ve etki izleme) Ekosistem ve peyzaj seviyesi yaklaşımları uygulandı(ör., sulak alan kayıplarını değerlendirmek için) Dünya Bankası ve diğer uluslararası kredi ve yardım kuruluşları ÇED gereksinimlerini belirlendi
Süreç güçlendirilmesi ve politika bütünleşme	
1990	ÇED, iklim değişikliği ve biyolojik çeşitlilik konulu BM sözleşmeleri için uygulama mekanizması olarak belirlenmiştir. Artan sayıda ülke tarafından kurulan SEA sistemi ÇED gereksinimleri için işbirliği (hala sınırlı) Sürdürülebilirlik ilkeleri ve küresel konulara ilgi arttırıldı (bazı ÇED rehberliği, ancak yine de sınırlı). CBS ve diğer bilgi teknolojilerinin kullanımının arttırılması ÇED'in uluslararası kalkınma faaliyetlerine uygulanması yaygınlaştırıldı Borçların oluşturulması için yatırım ve kredi kararlarının taranması ve site ve mülk değerlendirmesinin yapılması da dahil olmak üzere ÇED'in daha fazla kurumsal kullanımı ÇED eğitiminde hızlı büyüme, ağ oluşturma ve işbirliği faaliyetleri ÇED mevzuatının birçok gelişmekte olan ülke tarafından yürürlüğe girmesi
Sürdürülebilirlik	
2000 ve sonrası	Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) ve ÇED geliştirildi Analitik Stratejik Çevresel Değerlendirme ve Çevresel Etki Tanımı gibi ÇED ve SÇD'ye yeni yaklaşımlar verilmiştir. Sürdürülebilirlik ilkeleri, artık ÇED sistemine dahil olan herhangi bir aşama veya aşamaya tam olarak dahil edilmiştir.

Tablo 2. Dünyada ÇED'in tarihsel gelişimi

Yıl	Ülke Adı
1969	Amerika
1972	Avustralya, Japonya, Singapur
1973	Kanada
1974	Yeni Zelanda
1975	Tayland, Almanya
1976	İrlanda, Fransa
1977	Hong Kong, Filipinler
1979	Çin, Tayvan, Hollanda
1981	Güney Kore
1982	Endonezya
1983	İsviçre
1985	Belçika, Malezya
1986	Yunanistan, İspanya
1987	Portekiz, İsviçre
1988	İngiltere, İtalya
1989	Danimarka, Norveç, Polonya
1990	Lüksemburg
1991	Czechoslovakia
1993	Austria, Bangladesh, Finlandiya, Iceland, Hindistan, Pakistan, Sri Lanka, Türkiye

1.1. Türkiyede ÇED

Türkiye’de ÇED 1982 Anayasası’nın “çevre hakkını” düzenleyen 56. maddesinin ardından 1983 tarihinde yürürlüğe giren 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun 10.maddesi ile Çevresel Etki Değerlendirmesi ilk kez mevzuatımıza kazandırılmıştır. Türkiye’de ÇED süreci 7 Şubat 1993 tarihinde yürürlüğe giren Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği ile yasal bir süreç olarak tanımlanmıştır. ÇED Yönetmeliği 23 Haziran 1997, 6 Haziran 2002, 16 Aralık 2003, (ÇED Kitabı, 2009), 17 Temmuz 2008, 3 Ekim 2013 ve en son olarak 25 Kasım 2014 tarihlerinde revize edilmiştir. Bunun dışında yönetmelikte toplamda 12 kez ara değişiklik yapılmıştır. 1993 yılından 2018 tarihine kadar ÇED Yönetmeliği’nde toplamda 7 ana değişiklik 13 kez ara değişiklik yapılmıştır (Bilgin 2015).

Türkiye’de Çevresel Etki Değerlendirme sürecinde projeler Ek-1 (Çevresel Etki Değerlendirmesi Uygulanacak Projeler Listesi) ve Ek-2 (Seçme-Eleme Kriterleri Uygulanacak Projeler Listesi) olmak üzere iki kapsamda incelenir. Ek1 listesinde yer alan projeler için “ÇED Olumlu” veya “ÇED Olumsuz” kararı verilir. Ek-2 listesinde yer alan projeler için “ÇED Gerekli” veya “ÇED Gerekli değildir” kararı verilir. Projeerin hangi listede yer aldığı kapasitelerine göre belirlenir. Ek-1 kapsamında yer alan ÇED çalışmaları Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yürütülür. Ek-2 kapsamında yer alan projeler Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü tarafından yürütülür. ÇED Yönetmeliği kapsamında projeler enerji yatırımları, sanayi yatırımları, ulaşım ve kıyı yatırımları, tarım ve gıda, atık kimya tesisleri ve turizm ve konut olmak üzere altı başlık altında değerlendirilmektedir.

2. Farklı ülkelerde çevresel etki değerlendirme

2.1. Amerika Birleşik Devletlerinde ÇED

Amerika Birleşik Devletleri, 1969 Ulusal Çevresel Politika Yasası (NEPA), proje kavramının ilk aşamalarında çeşitli çevresel kaygıları ele alabilecek sağlam bir çerçeve sunan ilk gerçek ile ÇED mevzuatı olmuştur. ABD'de bir ÇED'in temel amaçları şunlardır: (i) ayrıntılı bir çevre etki beyanının (EIS) gerekli olup olmadığını belirlemek; (ii) çevresel bilgilerin üretilmesini ve yayılmasını entegre etmek; (iii) büyük, çevresel tartışmalı kararları karakterize eden çeşitli kamusal ve özel sektörler ve paydaşlar arasında işbirliğini teşvik etmektir. Proje tanımlama veya tarama açısından, ABD ÇED uygulaması, önerilen bir projenin çevresel değerlendirmeden geçip geçmeyeceğini belirlemede yardımcı olan federal kurumlar tarafından geliştirilen kategorik kriterlerin listeleri olan Kategorik Dışlama kriterlerini kullanmaktadır.

Projenin çevresel etkileri olabileceği tespit edilirse, çevresel değerlendirme (EA) gerçekleştirilir. Projenin önemli çevresel etkilere sahip olmadığı (ve olası etkilerin kolayca azaltılabileceğinin) tespit edilirse, değerlendirme kuruluşu tarafından önemli bir etki (FONSI) bulunmadığı tespit edilir. Diğer tarafta ise etkileri içeren bir çevresel etki beyanı (EIS) hazırlanır.

Projenin olası etkileri ve alternatifleri hakkında daha ayrıntılı bilgi. EA genellikle 3 aylık bir zaman dilimi içinde yapılmalıdır ve daha ayrıntılı EIS genellikle maksimum 12 ay içinde (istisnalar hariç) tamamlanması gerekir.

ABD'de ÇED'in gözden geçirilmesi sürecinde, uzmanlığı bulunan kurumlar ve ayrıca kamuoyuna, değerlendirmeyi hazırlayan kuruma yorumları incelemek ve sunmak için belirli bir süre (30 gün) verilir. Bu şekilde ÇED ile ilgili herhangi bir sorun çözülebilir. Çözümlememiş belirsizlikler devam ederse, Çevresel Kalite Konseyi gerekli düzeltici önlemleri almakla görevlidir (King ve Olsen, 2013: 3).

2.2. Japonya'da Çevresel Etki Değerlendirme

Japonya'da, ilk kez 1972'de sadece kamu çalışmaları için bir sistem tanıtıldı. Liman ve liman planlaması, ıslah, enerji santralleri ve süper-ekspres tren ile ilgili sistemler 1980'lerin sonunda kuruldu. Bu sistemler altında ÇED'in uygulanması sırasında, bütünleşik bir sistem / standartlaştırılmış kural gerekliliği kabul edildi. Tasarı geçersiz hale geldikten sonra, bir Bakanlar Kurulu kararı ile "Çevresel Etki Değerlendirmesi Uygulaması" standart bir kural olarak oluşturuldu ve "Bakanlar Kurulu kararı ÇED" olarak adlandırıldı ve 1984'te uygulamaya konuldu. Ayrıca, yerel yönetimler kendi tüzük ve yönetmeliklerinin oluşturulmasını da desteklediler. Daha sonra, 1993 yılında yürürlüğe giren "Temel Çevre Yasası" nda ÇED tanıtımına gidildiğinde sistemin gözden geçirilmesi başlamıştır. Sonuç olarak, Haziran 1997'de "Çevresel Etki Değerlendirme Kanunu" çıkarılmıştır. On üç proje türü yollar, barajlar, demiryolları, havaalanları ve enerji santrallerinin inşası dahil olmak üzere Çevresel Etki Değerlendirmesi Yasasına tabidir (EIA, 2005). Japonya'da ÇED kavramının tarihsel gelişimi Tablo 3'de verilmektedir.

Bunlar arasında çevreyi ciddi şekilde etkileyebilecek büyük ölçekli projeler “Sınıf-1” projeleri olarak sınıflandırılmıştır. Ölçekte yer alan 1. Sınıf projelerin yanında sıralanan projeler, ÇED prosedürünü takip edip etmeme konusundaki kararın bireysel olarak belirlendiği “Sınıf-2” projeleri olarak gruplandırılmıştır. Diğer bir ifadeyle, tüm 1. Sınıf projelerin ve ÇED'e tabi olduğu düşünülen 2. Sınıf projelerinin kanunda ÇED prosedürünü takip etmesi gerekmektedir. 1. Sınıf projeler ciddi bir etkiye neden olan büyük ölçekli projelerdir. Sınıf 2 projeleri, Sınıf 1 projelerden daha küçük ölçekli projelerdir ve “diğerleri”, yasaya tabi olmakla birlikte ÇED gerektirmeyen projeleri içermektedir. Önerilen projeler, ÇED'in gerekip gerekmediğini belirlemek için taranır ve normalde ölçek, ÇED'in gerekliliğini belirlemede büyük bir rol oynar. Ancak, Sınıf 2 projeleri için, çevresel ve sosyal açıdan duyarlı alanlara konum ve yakınlık gibi diğer faktörler de rol oynar ve kararlar duruma göre verilir (Suwanteep vd. 2016:20).

Japonya ÇED sisteminde ÇED ve özel ÇED olmak üzere iki tür belge vardır. ÇED raporu, çevre ve topluluklar üzerinde olumsuz etkilere yol açabilecek projeler için gerekli olan diğer ülkelerdekine benzerdir. Diğer taraftan, özel ÇED felaketlerden sonra altyapının yenilenmesi için gerekli projeleri kapsayacak şekilde hazırlanır ve çevre koruma ile ilgili kaygıları içermektedir.

Tablo 3. Japonya’da ÇED kavramının tarihsel gelişimi (EIA, 2005)

1969	ABD’de “Ulusal Çevre Politikası Yasası (NEPA)” nın yürürlüğe girmesi	Dünyadaki ilk ÇED sistemi
1972	Bakanlar Kurulu tarafından “kamu işleriyle ilgili çevre koruma önlemleri” nin onaylanması	Kamu çalışmaları için ÇED
1984	Bakanlar Kurulu tarafından “Çevresel Etki Değerlendirmesinin Uygulanması” Hakkında Karar	Sistemin idari önlemlerle kurumsallaşması
1993	“Temel Çevre Yasası” nın yürürlüğe girmesi	ÇED'in yasal tanınması
1997	“Çevresel Etki Değerlendirme Yasası” nın yürürlüğe girmesi	ÇED Mevzuatı
1999	“Çevresel Etki Değerlendirme Kanunu” nun uygulanması	

2.3. Çin’de Çevresel Etki Değerlendirme

Çin’de ÇED 1979’da geçici olarak kabul edilen ve 1989’da sonuçlanan Çevre Koruma Yasası’nın bir parçasıdır. Çin Halk Cumhuriyeti için resmi bir ÇED yasası 2003 yılında kabul edildi. Buna göre, projenin hangi sektöre girebileceğine bakılmaksızın, olumsuz çevresel etkileri olabilecek herhangi bir proje için bir ÇED gerekmektedir. (tarım, sanayi, ormancılık, enerji, su, ulaşım, kentsel gelişim, turizm veya doğal kaynaklar). Yabancı sermayeli projeler, yerel fonlar kullanılarak yapılanlarla aynı çevresel yönetim gereklilikleriyle karşı karşıyadır.

Çin’de ÇED aşağıdaki bilgileri içermelidir: proje özeti, proje sahasının çevresel durumu, projenin çevre üzerinde yarattığı etkiler, çevresel etkilerin maliyet-fayda analizi, çevre koruma önlemlerine cevap verilmesi tavsiyesi, çevre korumanın fizibilitesi hakkında teknik ve ekonomik yorumlar önlemler ve uygulanabilir olduğunda su ve toprak kalitesini korumak için önlemler (Li, 2002:10).

Çin'in ÇED sisteminde Plan ÇED'i (PEIA) ve Proje ÇED'i olmak üzere iki tip belge vardır. Plan ÇED alternatifleri dahil olmak üzere planlama aşamasında çevresel değerlendirme sürecidir ve Çin'de yasal olarak gereklidir. ÇED iki kategoriye ayrılmıştır. Kategori A: Çevresel Etki Raporu gerektiren projeler, önemli bir çevresel etkiye neden olması muhtemeldir. Kategori B: Bazı çevresel etkilere neden olabilecek bir Çevresel Etki Formu'nun hazırlanmasını gerektiren projeler (Suwanteep vd. 2016:17) .

3. Sonuç

Bu çalışma ile; dünyada ÇED kavramının gelişimi ve farklı ülkelerde ÇED uygulamaları hakkında bilgi verilmiştir. Dünyada ilk olarak ABD'de 1969 yılında ÇED yürürlüğe girmiştir. Diğer ülkelere bakıldığında Türkiye ÇED yönetmeliğini en son kabul eden bir kaç ülkeden biridir. ÇED uygulamaları değerlendirildiğinde ülkelere göre mevzuatın uygulamaları değiştiği görülmektedir. Çevre kirliliği küresel ölçekte tüm dünyayı etkilemesinden dolayı bu konularda ülkelerin farklı değerlendirme yapmaları ortak sorunların çözümünde yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle küresel ölçekte ÇED uygulamaları çevre kirliliğinin azaltılmasında etkili olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Abaza, Hussein .- Bisset, Ronald. - Sadler, Barry. (2004) “ Environmental impact assessment and strategic environmental assessment : towards an integrated approach”, UNEP. Economics and Trade Branch.
- Bilgin, Ayla, (2015). “Analysis of the Environmental Impact Assessment (EIA) Directive and the EIA decision in Turkey”, Environmental Impact Assessment Review, 53, pp. 40-51.
- EIA. (2005). Environmental Impact Assessment in Japan, Ministry of the Environment.
- FY (1999),Project Commissioned by Environment Agency, Government of Japan Environmental Impact Assessment for International Cooperation, Japan, 2000.
- King, Peter.- Olsen, Simon, H. (2013) “Quick Study of EIA Practices in some Asia-Pacific Countries and Beyond” Institute For Global Environmental Strategies.
- Li, Jennifer C. (2008). “Environmental Impact Assessments in Developing Countries: An Opportunity for Greater Environmental Security?”, Working Paper No. 4

Sattar, Nizami, A. (2007). Comparative Analysis of the EIA system of Developed and Developing Countries: Cases of Hydroelectric Power Plants, Master of Science Thesis, pp.58.

Suwanteep, Kultip.- Murayama, Takehiko.- Nishikizawa, Shigeo. (2016). "Environmental impact assessment system in Thailand and its comparison with those in China and Japan", Environmental Impact Assessment Review 58, pp.12-24.

Strategic Research Academy ©

© Copyright of Journal of Current Researches on Engineering, Science and Technology (JoCREST) is the property of Strategic Research Academy and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.